

УДК 615.244:616.364/.367-085]:339.138.021
DOI <https://doi.org/10.32782/health-2025.4.14>

МАРКЕТИНГОВИЙ АНАЛІЗ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ ЗАСОБІВ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПРИ БІЛІАРНІЙ ПАТОЛОГІЇ

Малюгіна Олена Олександрівна,

кандидат фармацевтичних наук, доцент,
доцент ЗВО кафедри управління і економіки фармації
та фармацевтичної технології
Запорізького державного медико-фармацевтичного університету
ORCID: 0000-0002-4909-4250

Смойловська Галина Павлівна,

кандидат фармацевтичних наук, доцент,
доцент ЗВО кафедри управління і економіки фармації
та фармацевтичної технології
Запорізького державного медико-фармацевтичного університету
ORCID: 0000-0002-6272-2012

Хортецька Тая Володимирівна,

кандидат фармацевтичних наук, доцент,
доцент ЗВО кафедри управління і економіки фармації
та фармацевтичної технології
Запорізького державного медико-фармацевтичного університету
ORCID: 0000-0001-7344-5295

Єренко Олена Костянтинівна,

кандидат фармацевтичних наук,
доцент ЗВО кафедри управління і економіки фармації
та фармацевтичної технології
Запорізького державного медико-фармацевтичного університету
ORCID: 0000-0003-1502-6281

Біліарна патологія відіграє значну роль у структурі захворювань шлунково-кишкового тракту та має значне медико-соціальне значення. Для терапії застосовують декілька підгруп препаратів. Наявність безпечних, високоякісних, ефективних лікарських засобів є одним з факторів збереження та покращення здоров'я населення, збільшення тривалості життя. Мета роботи – маркетинговий аналіз засобів для лікування біліарної патології (група А05А за АТС-класифікацією) на фармацевтичному ринку України станом на серпень 2025 року. Для дослідження стану реєстрації використовували Державний реєстр лікарських засобів України. Фактична доступність медикаментів оцінювалася за методологією ВООЗ/НАІ (2008) з урахуванням кількості аптек на 100 тис. населення в обласних центрах. Для комбінованих препаратів застосовувався кластерний аналіз та візуалізація взаємозв'язків компонентів за допомогою програми VosViewer.

На дату дослідження, в Україні зареєстровано 59 торговельних найменувань препаратів для терапії біліарної патології. Встановлено, що лише 30,51% зареєстрованих препаратів повністю представлені на ринку, тоді як 50,85% доступні частково, а 18,64% - відсутні. Домінуючу частку займають безрецептурні рослинні засоби українського виробництва у формі таблеток і капсул. Більшість монопрепаратів і комбінованих лікарських засобів створюють на основі рослинної сировини. Найвищу доступність в аптеках мають препарати урсодезоксихолевої кислоти та з екстрактом артишоку. Комбіновані препарати на рослинній основі демонструють середню та високу доступність на фармацевтичному ринку. Кластерний аналіз комбінованих засобів виявив п'ять кластерів, серед яких чотири пов'язані між собою. Результати вказують на обмеженість асортименту засобів, що застосовуються при біліарній патології, та наголошують на потребі в його розширенні за рахунок розробки нових фітопрепаратів.

Ключові слова: маркетинговий аналіз, фармацевтичний ринок, біліарні порушення, доступність, урсодезоксихолева кислота, шипшина, цмин, кукурудза, гімекромон, артишок, кропива, VosViewer.

Olena Maliuhina, Galina Smoilovska, Taya Khortetska, Olena Yerenko. Marketing Analysis of the Pharmaceutical Market of Medicines Used in Biliary Pathology

Biliary pathology plays a significant role in the structure of gastrointestinal diseases and is of considerable medical and social importance. Several subgroups of drugs are used for therapy. The availability of safe, effective, and high-quality medicines represents an important determinant of public health preservation and improvement, contributing to longer life expectancy. The aim of this study was to conduct a marketing analysis of medicinal products for the treatment of biliary pathology (ATC group A05A) on the pharmaceutical market of Ukraine as of August 2025. The State Register of Medicinal Products of Ukraine was used to study the registration status. The study investigated the registration status, actual availability, and accessibility of medicinal products, as well as the features of combined products. The actual availability of medicines was assessed according to the WHO/HAI (2008) methodology, considering the number of pharmacies per 100,000 population in regional centers. For combined medicinal products, cluster analysis and visualization of component relationships were performed using the VosViewer software.

As of the study date, 59 trade names of medicines for the treatment of biliary pathology were registered in Ukraine. The analysis revealed that only 30.51% of the registered medicinal products were fully present on the market, while 50.85% were available only partially, and 18.64% were completely unavailable. Over-the-counter (OTC) herbal medicines of Ukrainian manufacture dominate in this segment in tablet and capsule forms. Most single-component and combined medicinal products are developed based on plant raw materials. The highest accessibility within the pharmacy network was observed for products containing ursodeoxycholic acid and artichoke extract. Combined phytopharmaceuticals demonstrated medium to high accessibility in the pharmaceutical market. Cluster analysis of combined medicinal products identified five clusters, four of which were found to be interrelated. The results indicate a limited range of medicines used in biliary pathology and emphasize the need for assortment expansion through the development of new phytopharmaceuticals.

Key words: marketing analysis, pharmaceutical market, biliary disorders, accessibility, ursodeoxycholic acid, *Rosa canina*, *Helichrysum arenarium*, *Zea mays*, *hymecromone*, *Cynara scolymus*, *Urtica dioica*, VosViewer.

Вступ. Однією з основних цілей Сталого розвитку «Добре здоров'я та благополуччя» є підвищення тривалості здорового життя, що досягається профілактикою, лікуванням та забезпеченням доступу до ефективних, високоякісних лікарських засобів [1].

Захворювання органів травлення є поширеною патологією, що характеризується хронічним перебігом, схильністю до рецидивів та загострень, і становить одну з ключових проблем сучасної медицини. В Україні у структурі захворювань шлунково-кишкового тракту біліарні захворювання мають значну розповсюдженість, стійку тенденцію до зростання та медико-соціальну значущість [2, 3].

Біліарні патології – це широкий спектр станів, найбільш поширеними з яких є функціональні розлади (дисфункція сфінктера Одді), хронічний безкам'яний холецистит, холангіти, органічні стани із домінуванням жовчокам'яної хвороби тощо [4–7].

Для терапії біліарних порушень застосовують декілька груп препаратів: холеретики, які підсилюють секрецію жовчі гепатоцитами; холекінетики, які сприяють виділенню жовчі у кишківник; спазмолітики, що здатні розслабити гладкі м'язи жовчного міхура, жовчовивідних шляхів та сфінктера Одді, а також комбіновані засоби, які усувають посилене газоутворення і пригнічують процес бродіння у кишківнику при біліарних порушеннях [5, 8–12].

Відповідно до АТС-класифікації, лікарські засоби, що застосовуються у разі біліарної пато-

логії входять до групи А05 «Засоби, що застосовуються для лікування захворювань печінки та жовчовивідних шляхів» та містить три підгрупи четвертого рівня: А05А А Жовчні кислоти і їх похідні, А05А В Препарати для терапії жовчовивідних шляхів та А05А Х Інші препарати, що застосовуються у разі біліарної патології [13].

Метою цієї роботи було проведення маркетингового аналізу засобів, що застосовуються при біліарній патології (група за АТС-класифікацією А05А), присутніх на фармацевтичному ринку України на серпень 2025 р.

Для досягнення мети дослідження вирішувались наступні задачі:

1. Визначення стану реєстрації засобів, що застосовуються у разі біліарної патології (група А05А за АТС-класифікацією);

2. Дослідження фактичної доступності зареєстрованих препаратів з урахуванням діючих речовин та форми випуску.

3. Визначення особливостей комбінованих препаратів, наявних на фармацевтичному ринку України.

Матеріали і методи. При дослідженні стану реєстрації лікарських засобів, що застосовуються при біліарній патології, аналізували відомості Державного реєстру лікарських засобів України станом на серпень 2025 року [14]. Лікарські засоби, реєстрація яких передчасно припинялась, але вони також були перереєстровані, вважалися одним засобом і враховувалися однократно. Аналіз здійснювався за такими показниками, як код

АТС, лікарська форма та шлях введення, умови відпуску, належність до рослинних препаратів та виробник (замовник).

Наступним етапом був аналіз фактичної доступності лікарських засобів, що застосовуються при біліарній патології, на фармацевтичному ринку України. Під час аналізу спиралися на методологію ВООЗ/НАІ (2008) [15].

В якості референтних населених пунктів обирали обласні центри. У дослідження не включали тимчасово окуповані регіони. У зв'язку з обумовленою воєнним станом відсутністю доступу до повної офіційної інформації щодо актуальної кількості аптек, робили перерахунок на 100 тис. населення. Кількість населення визначали за відомостями Держстату України (останні офіційні відомості – станом на 2022 рік) [16]. Для м. Херсон використовували відомості з відкритих джерел через критичний вплив бойових дій на розмір населення.

Доступність препаратів визначали за даними сайтів *tabletki.ua* та *compendium.ua* [17, 18]. Наявність лікарських засобів визначали як бінарну змінну і позначали «1», якщо лікарський засіб був доступний до замовлення у закладів у день збору даних та «0» - у інших випадках [15].

Для отримання більш коректних відомостей, при визначенні фактичної наявності враховували особливості різних форм випуску. Якщо за доступною інформацією не можна було відрізнити схожі форми випуску (наприклад, суспензію пероральну у флаконі з мірним пристроєм та без нього), такі форми відпуску вважали однією. В іншому разі, аналіз здійснювався окремо. Однойменні засоби, що реалізуються як дієтичні добавки, у дослідження не включалися. Для загальної оцінки доступності визначали середнє значення за кожною позицією і використовували його в наступних розрахунках. З урахуванням вірогідності наявності препаратів з різними торговельними назвами (ТН), але однією міжнародною непатентованою назвою (МНН), однакової форми випуску та пакування у одній і тій самій аптеці, для оцінки доступності обирали максимальне з отриманих середніх значень (для ідентичних позицій).

Для оцінки доступності ліків використовували наступні діапазони: практично не доступний (<10 аптек на 100 тис. населення), низька доступність (10–20 аптек на 100 тис. населення), середня доступність (20–35 аптек на 100 тис. населення), висока доступність (>35 аптек на 100 тис. населення).

На наступному етапі дослідження аналізували склад фактично присутніх на фармацевтичному ринку комбінованих лікарських засобів групи А05А.

Аналіз складу здійснювали за допомогою програми VOSviewer, створеної Центром досліджень науки і техніки (CWTS) Лейденського університету в Нідерландах, яка широко застосовується в бібліометричних та цитаційних дослідженнях для побудови та візуалізації бібліометричних мереж. Програма пропонує можливість побудови мереж спільної появи важливих термінів, витягнених з корпусу наукової літератури, за допомогою функціональності текстового аналізу файлів даних, завантажених з форматів WoS, Scopus, Dimension, PubMed та RIS. Крім того, VOSviewer має потенціал аналізувати відмінні від бібліометричного наборів текстових даних [19, 20]. Наше дослідження зосереджується на текстових даних (перелік активних компонентів), які можуть бути опрацьовані за допомогою VOSviewer.

Для здійснення аналізу відбирали комбіновані лікарські засоби, фактично присутні на фармацевтичному ринку. Інформацію про склад діючих компонентів отримували з відомостей Державного реєстру лікарських засобів України [14]. Лікарські засоби ідентичного складу з різними реєстраційними номерами, вважали різними засобами. Дані про лікарські засоби стандартизували відповідно до обраної структури та об'єднували у загальний файл, який завантажували у програму VOSviewer та аналізували отримані мережі.

Результати та обговорення. За Державним реєстром лікарських засобів України, станом на серпень 2025 р. зареєстровано 59 торговельних найменувань препаратів групи А05А – засоби, що застосовуються у разі біліарної патології, 18 з яких мають також код А05В (препарати, що застосовуються у разі захворювань печінки, ліпотропні речовини). Усі зареєстровані засоби відносяться до трьох груп 5-го рівня за АТС-класифікацією: А05А А02 – кислота урсодезоксихолієва; А05А Х02 – гімекромон; А05А Х10 – різні препарати, включаючи комбінації [14].

Серед зареєстрованих лікарських засобів для терапії біліарної патології, переважає група безрецептурних препаратів, що становить 36 торговельних назв, причому 35 з них препарати рослинного походження. Частка рецептурних засобів – 39% (23 ТН). Більшість препаратів виробляється на замовлення українських виробників. Виробничі цикли (виробництво, аналіз, пакування) здійснюються переважно в Україні, а також у ряді

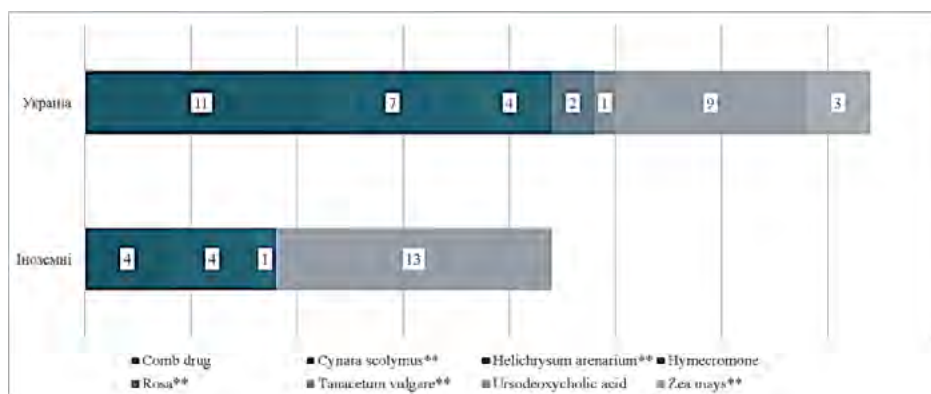

Рис. 1. Розподіл зареєстрованих в Україні препаратів для лікування біліарної патології за країнами заявників

інших країн, серед яких Австрія, Велика Британія, Індія, Італія, Канада (рис. 1).

Аналіз фактичної наявності препаратів для лікування біліарної патології показав, що з 59 унікальних позицій Держреєстру лікарських засобів України повністю за формами та дозуванням представлені лише 18 (30,51%) і частково – 30 (рис. 2).

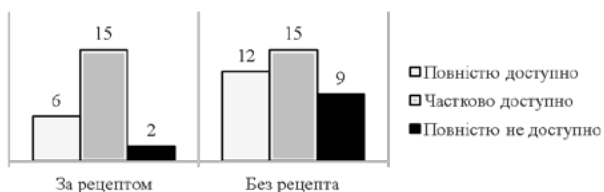

Рис. 2. Доступність торговельних найменувань препаратів, що застосовуються при біліарній патології

Для терапії біліарної патології на ринку доступні виключно пероральні лікарські засоби, причому

переважна більшість зареєстрованих торговельних найменувань представлена у формі таблеток (18 ТН) та капсул (21 ТН). Ці лікарські форми містять різноманітні діючі речовини, серед яких переважають компоненти природного походження.

На українському фармацевтичному ринку наявні лікарські засоби з рослинною сировиною та екстрактами артишоку посівного, бобівнику трилистого, галеги лікарської, деревію звичайного, календули лікарської, квасолі звичайної, коріандру посівного тощо (рис. 3), а також жовчу сухою, гімекромомом, вугіллям активованим, кислотою дегідрохолевою та кислотою урсодезоксихолевою.

Результати дослідження свідчать про найнижчу доступність рідких лікарських форм. Водночас, тверді демонструють високий рівень доступності, особливо це стосується препаратів урсодезоксихолевої кислоти та екстракту артишоку (табл. 1).

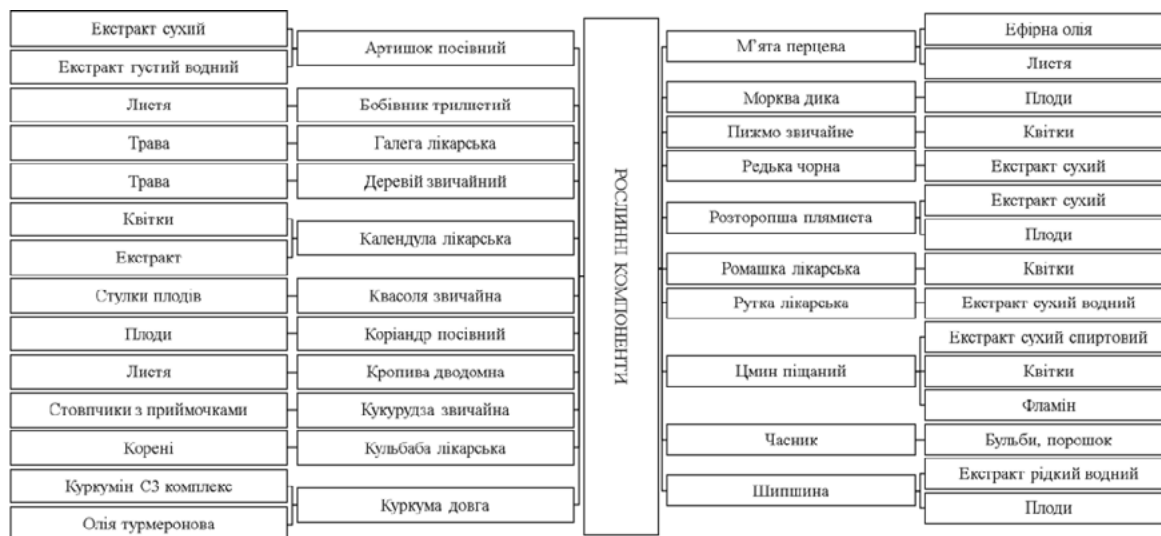

Рис. 3. Компоненти рослинного походження у засобах для лікування біліарної патології

Таблиця 1

Доступність торговельних найменувань препаратів, що застосовуються при біліарній патології з урахуванням МНН та лікарської форми

Міжнародне непатентоване найменування	Не доступно	Частково доступно	Повністю доступно	Разом
Збір				
Comb drug		4		4
Разом		4		4
Рослинна сировина				
Helichrysum arenarium**		2	1	3
Tanacetum vulgare**		1		1
Zea mays**	1		2	3
Разом	1	3	3	7
Настойка пероральна				
Comb drug	1			1
Разом	1			1
Розчин оральний				
Сynara scolymus**	2		1	3
Разом	2		1	3
Сироп				
Comb drug	1			1
Rosa**		2		2
Разом	1	2		3
Суспензія оральна				
Ursodeoxycholic acid		1	1	2
Разом		1	1	2
Капсули кишкворозчинні м'які				
Comb drug	1			1
Разом	1			1
Капсули тверді				
Comb drug	3	1	1	5
Сynara scolymus**	1	2		3
Ursodeoxycholic acid	1	6	5	12
Разом	5	9	6	20
Таблетки без оболонки				
Helichrysum arenarium**			1	1
Нумесромоне			1	1
Ursodeoxycholic acid		2		2
Разом		2	2	4
Таблетки, вкриті оболонкою				
Comb drug			1	1
Сynara scolymus**		2	1	3
Разом		2	2	4
Таблетки, вкриті плівковою оболонкою				
Comb drug		1	1	2
Сynara scolymus**			2	2
Ursodeoxycholic acid		6		6
Разом		7	3	10
Всього	11	30	18	59

За результатами аналізу наявності препаратів для лікування біліарної патології (рис. 4) визначено, що найбільш доступними є препарати урсодезоксихолієвої кислоти різних виробників. Високою доступністю характеризуються препарати українських виробників. Для комбінованих препаратів можлива відмінність у доступності для засобів різного складу.

На фармацевтичному ринку препарати на основі артишоку польового (*Synara scolymus*) представлені у різних формах, що забезпечує

їхню високу доступність для споживачів. Найчастіше в аптеках зустрічаються таблетки, покриті оболонкою, тоді як оральні розчини присутні значно рідше (рис. 5).

Монопрепарати цмину піщаного (*Helichrysum aeneum*), у т. ч. Фламін демонструють високу доступність на українському фармацевтичному ринку (рис. 6). При цьому, усі препарати на основі цмину, що представлені в аптечній мережі України, є продукцією вітчизняного виробництва.

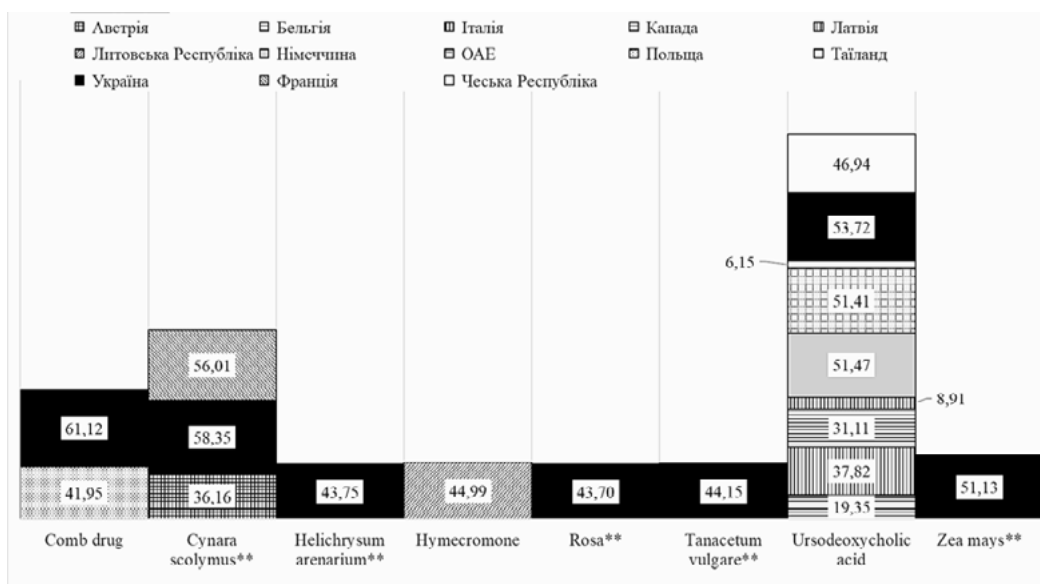

Рис. 4. Мінімальна кількість аптек (на 100 тис. населення), у якій наявні засоби для лікування біліарної патології (за МНН та країною заявника)

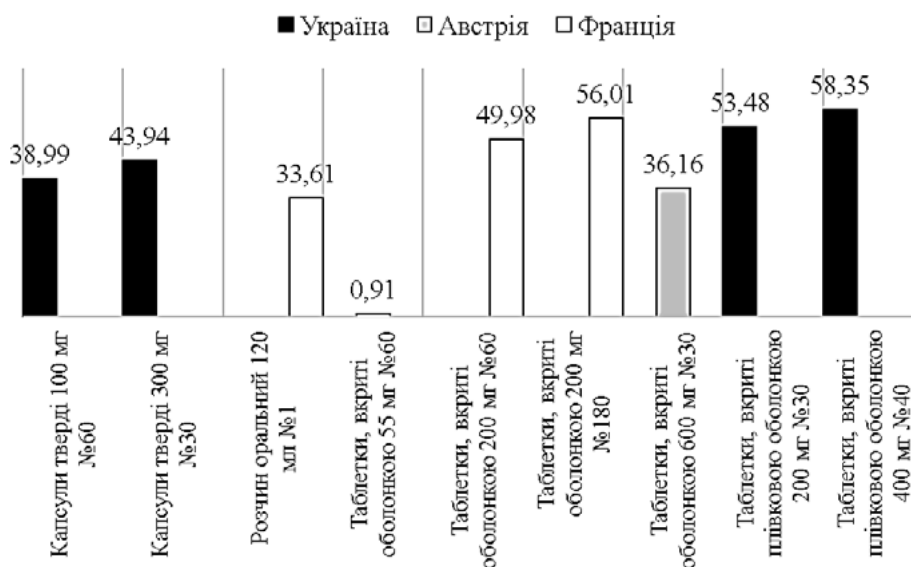

Рис. 5. Мінімальна кількість аптек (на 100 тис. населення), у якій наявні монопрепарати артишоку польового (*Synara scolymus*) з урахуванням форми випуску

Препарати шипшини (*Rosa*) на фармацевтичному ринку України представлені лише сиропами українських виробників (рис. 7) у пакуванні по 130 г (середня доступність) або 250 г у банці, флаконі, флаконі у пачці (висока доступність).

Монопрепарати пижма звичайного (*Tanacetum vulgare*) на фармацевтичному ринку України представлені рослинною сировиною у пачках (75 г) виробника ПрАТ «Ліктрави». Засіб має високу доступність – наявний у близько 44,15 аптек/100 тис. населення.

Монопрепарати кукурудзи також представлені фасованою рослинною сировиною у пач-

ках та фільтр-пакетах вітчизняних виробників. Усі доступні на фармацевтичному ринку типи пакувань мають високу доступність (рис. 8).

Препарати гімекромону (*Gnemesomone*) представлені однією ТН «Білодді» таблетки без оболонки 200 мг № 50, які мають високу доступність – наявні у близько 44,99 аптек на 100 тис. населення.

Найбільш широко представлені на фармацевтичному ринку засобів для лікування біліарної патології (код А05А) монопрепарати урсодезоксихолевої кислоти українських і іноземних виробників (рис. 9): капсули тверді, таблетки, суспензія.

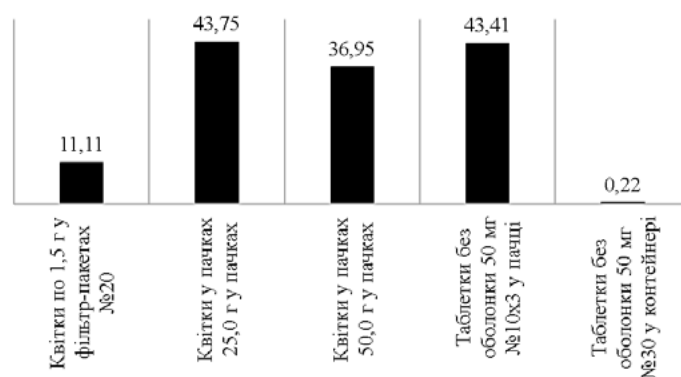

Рис. 6. Мінімальна кількість аптек (на 100 тис. населення), у яких наявні монопрепарати цмину піщаного (*Helichrysum aeneum*), у т. ч. Фламін, з урахуванням форми випуску

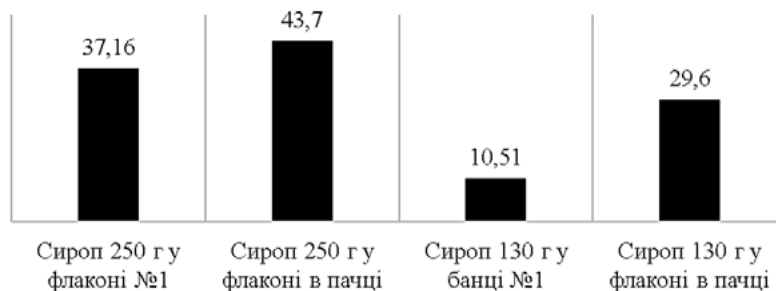

Рис. 7. Мінімальна кількість аптек (на 100 тис. населення), у яких наявні монопрепарати шипшини (*Rosa*) з урахуванням особливостей пакування

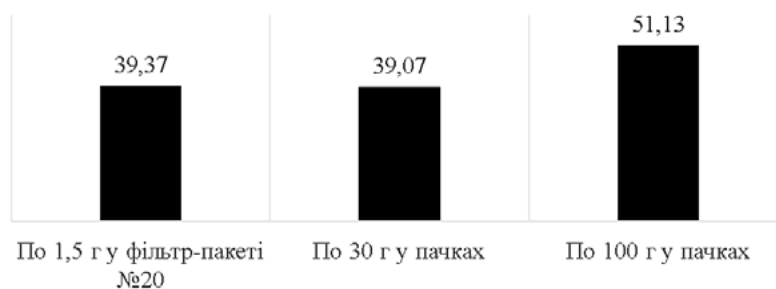

Рис. 8. Мінімальна кількість аптек (на 100 тис. населення), у яких наявні монопрепарати кукурудзи (*Zea mays*) з урахуванням особливостей пакування

Найпоширенішою формою є капсульовані препарати (рис. 9 А) по 250 та 300 мг, порівняно нижчу доступність мають капсули з дозуванням 150 мг. Таблетовані лікарські форми урсодезоксихолієвої кислоти (рис. 9 Б) демонструють середню та високу доступність і представлені таблетками без оболонки та таблетками в оболонці в двох дозуваннях (250 та 500 мг) у пакуванні по 50 та 100 таблеток. Таблетки, вкриті плівковою оболонкою, з дозуванням 500 мг доступні у пакуванні по 25, 30, 50 та 100 таблеток. Більш доступними є препарати українських виробників. Суспензія оральна присутня на фар-

мацевтичному ринку у дозуванні 250 мг/5 мл у флаконах об'ємом 30 мл, 40 мл, 200 мл та 250 мл. Найвищу доступність має суспензія українських виробників у пакуванні 40 мл та суспензія у пакуванні 250 мл (Німеччина), найменш доступною – суспензія у пакуванні по 30 мл. Середню доступність має суспензія у пакуванні 200 мл (Україна) (рис. 9 В).

Комбіновані препарати на український фармацевтичний ринок постачають підприємства Польщі (Рафахолін Ц) та України. Суттєво переважає продукція українських виробників – збори (дозовані, недозовані), капсули тверді, таблетки.

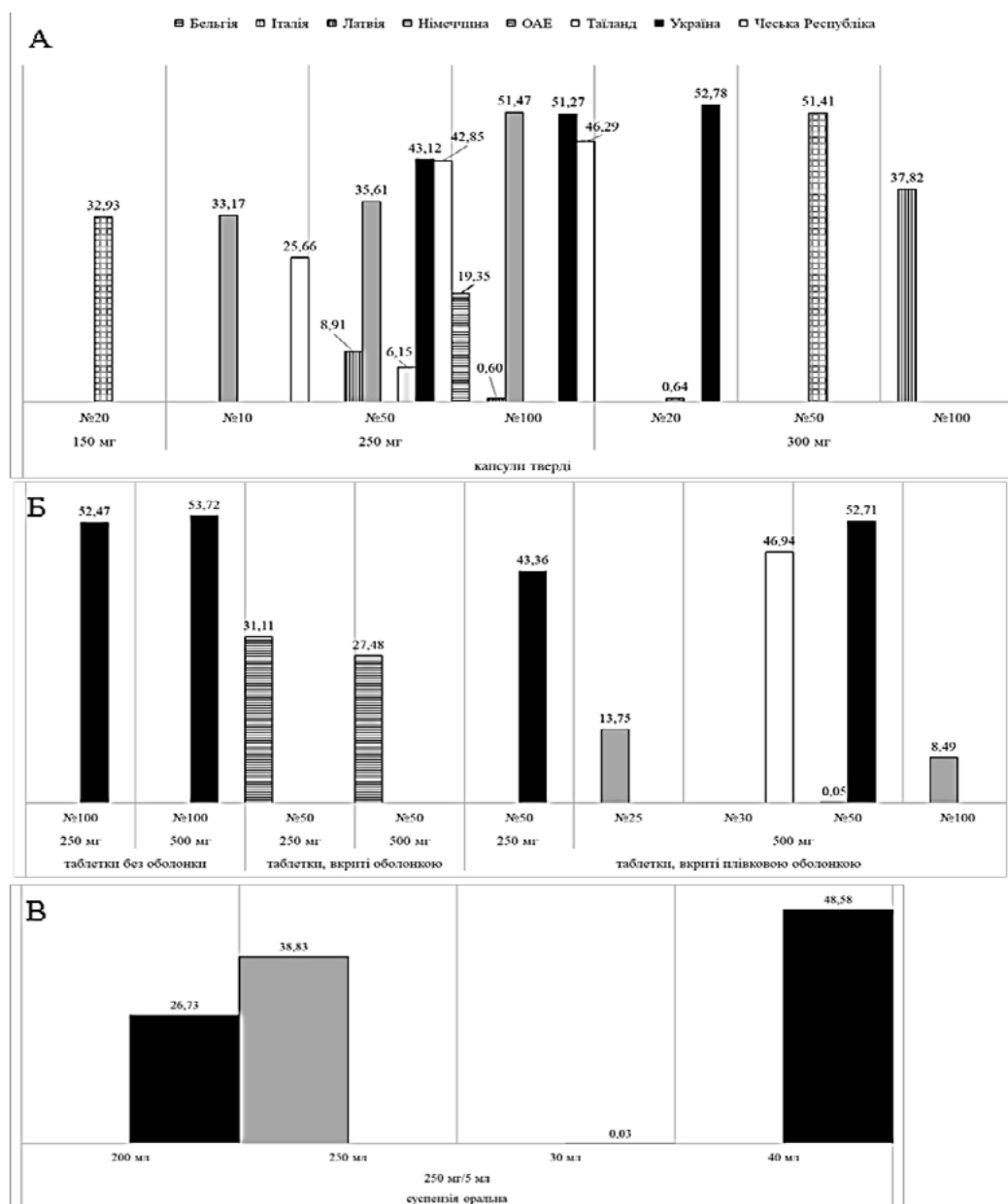

Рис. 9. Мінімальна кількість аптек (на 100 тис. населення), у яких наявні монопрепарати урсодезоксихолієвої кислоти з урахуванням особливостей пакування: А – капсули тверді, Б – таблетки, В – суспензія оральна

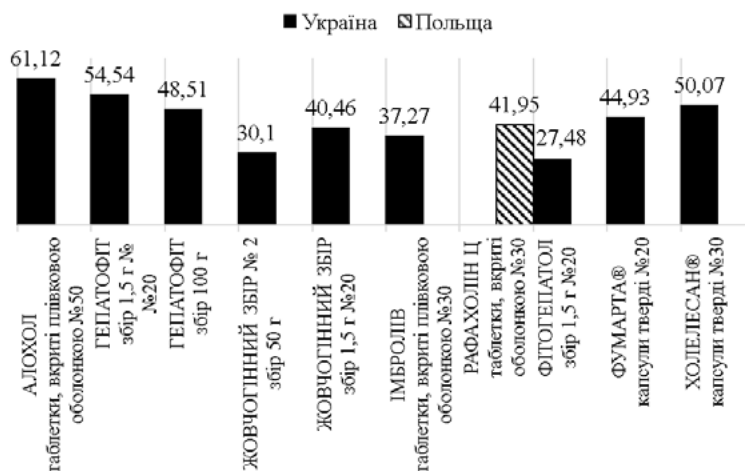

Рис. 10. Мінімальна кількість аптек (на 100 тис. населення), у якій наявні комбіновані засоби для лікування біліарної патології (за ТН та виробником)

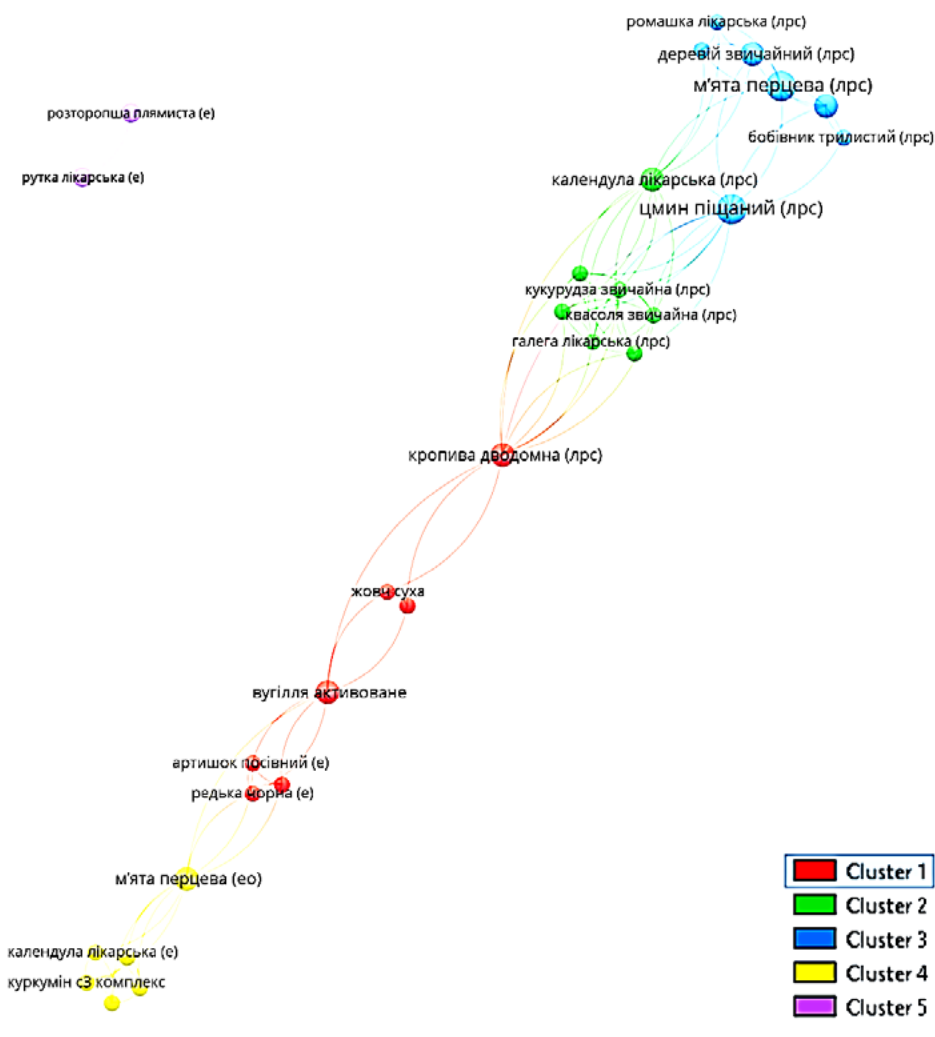

Рис. 11. Карта взаємозв'язків складників комбінованих лікарських засобів для лікування біліарної патології, присутніх на фармацевтичному ринку України

Це безрецептурні препарати, що виготовлені на основі рослинної сировини та екстрактів з неї.

Усі наявні комбіновані засоби мають середню та високу доступність. Найбільшою доступністю характеризується «Алохол» таблетки, вкриті плівковою оболонкою №50 (Україна) (в середньому 61,12 аптек/100 тис. населення), дещо нижчою – дозований збір «Гепатофіт» по 1,5 г №20 (Україна) та капсули тверді «Холелесан®» №30 (Україна), а найнижчою – дозований збір «Фітогепатол» по 1,5 г №20 (Україна) та недозований «Жовчогінний збір №2» по 50 г (Україна) (рис. 10).

При аналізі складу фактично присутніх на фармацевтичному ринку комбінованих лікарських засобів за допомогою програми VOSviewer не включали монопрепарати кислоти урсодезоксихолевої, гіпекромону, екстракту шипшини та фламіну (рис. 11).

Кожний активний компонент у файлі, сформованому VOSviewer, має три показники: зв'язки (Links), сила зв'язків (Total link strength) та частота (Occurrences). Зв'язки характеризують відношення між двома компонентами. Між кожною парою компонентів не може бути більше одного зв'язку. Кожний зв'язок має силу, що вказує на кількість засобів, у яких ці компоненти зустрічаються разом. Якщо компонент зв'язаний з декількома іншими компонентами, буде відображатися сумарна сила зв'язків. Частота вказує на кількість засобів, у яких зустрічається компонент [21].

У загальному випадку при бінарному (так/ні) підрахунку частота вказує на кількість засобів, у яких компонент зустрічається принаймні один раз, а у разі повного підрахунку – на загальну кількість згадувань компоненту в усіх засобах. У межах цього дослідження кількість згадувань не може перевищувати 1 незалежно від способу підрахунку через те, що сировину, ефірну олію, індивідуальні сполуки та екстракт рахували окремо,

тому частота буде дорівнювати кількості засобів, в яких зустрічається компонент, за будь-якого способу підрахунку [21]. Карта взаємозв'язків містить взаємопов'язаних кластери (табл. 2).

Компоненти, що мають найбільшу кількість зв'язків, тобто зв'язані з найбільшою кількістю компонентів: рослинна сировина (квітки) цмину піщаного (12), рослинна сировина (квітки) календули лікарської (12), рослинна сировина (листя) кропиви дводомної (11) та ефірна олія м'яти перцевої (9).

Через доволі обмежену кількість комбінованих препаратів досліджуваної групи та варіабельність їх складу, частота для більшості компонентів дорівнює 1. У декількох засобах зустрічаються квітки цмину піщаного (3), листя м'яти перцевої (3), вугілля активоване (2), трава деревію звичайного (2), плоди коріандру посівного (2), листя кропиви дводомної (2), ефірна олія м'яти перцевої (2) та квітки календули лікарської (2).

Окремим кластером (кластером 5, бузковий) виділяється поєднання екстрактів рутки лікарської (*Fumaria officinalis* L.) та розторопши плямистої (*Silybum marianum* L. Gaetne) (рис. 11). Вони присутні у двох лікарських засобах та не мають зв'язків з іншими компонентами.

Обговорення. Проведений аналіз демонструє, що попри значну кількість зареєстрованих препаратів для лікування біліарної патології, їх реальний вибір в Україні досить обмежений.

Відсутній ряд активних сполук з доведеною ефективністю, які застосовуються при біліарній патології. Серед 59 зареєстрованих найменувань 36 препаратів є безрецептурними, що вірогідно свідчить про те, що застосування цих препаратів відповідно до інструкції є достатньо безпечним та існує високий попит на такі препарати. У той же час, аналіз фактичної наявності демонструє, що серед зареєстрованих ТН лише близько

Таблиця 2

Взаємопов'язані кластери складників комбінованих лікарських засобів, що застосовуються при лікуванні біліарної патології та присутні на фармацевтичному ринку України

Кластер (колір)	Активні компоненти у кластері
1 (червоний)	артишок посівний (е), жовч суха, кислота дегідрохолева, редька чорна (е), часник (лрс), вугілля активоване, кропива дводомна (лрс)
2 (зелений)	галега лікарська (лрс), квасоля звичайна (лрс), кукурудза звичайна (лрс), кульбаба лікарська (лрс), розторопша плямиста (лрс), шипшина (лрс), календула лікарська (лрс)
3 (синій)	бобівник трилистий (лрс), пижмо звичайне (лрс), ромашка лікарська (лрс), деревій звичайний (лрс), коріандр посівний (лрс), м'ята перцева (лрс), цмин піщаний (лрс)
4 (жовтий)	календула лікарська (е), куркумін с3 комплекс, морква дика (е), олія турмеронова, цмин піщаний (е), м'ята перцева (ео)

Примітка: у таблиці позначено: е – екстракт; лрс – рослинна сировина, ео – ефірна олія.

третини доступні в усіх зареєстрованих формах, близько половини – доступні частково, а ще 11 ТН (18,64%) – повністю відсутні на фармацевтичному ринку України.

Переважає кількість препаратів виготовляється на вітчизняних фармацевтичних підприємствах, але у окремих категоріях значну частку займають препарати іноземних виробників з високою залежністю від імпорту. Так, препарати гімекромону виробляються лише за кордоном, а серед препаратів урсодезоксихолоїєвої кислоти іноземні виробники займають велику частку. Переважання українських виробників свідчить про високу незалежність ринку засобів для лікування біліарної патології від логістичних міжнародних ланцюгів поставок готових лікарських засобів.

Більшість монопрепаратів і комбінованих засобів створюють на основі рослинної сировини та екстрактів (35 ТН), що свідчить про популярність та довіру до натуральних, фітотерапевтичних засобів. Кластерний аналіз комбінованих засобів виявив п'ять кластерів, серед яких чотири пов'язані між собою. У той же час, композиція з екстрактів рутки лікарської та розторопші плямистої утворює окремий ізольований кластер. Такий розподіл свідчить про усталене застосування ряду інгредієнтів і їх композицій у засобах для лікування біліарної патології.

Широко представлені та мають високу доступність препарати урсодезоксихолоїєвої кислоти, що відображає її доведену ефективність у лікуванні біліарних розладів [8–12, 22].

Переважання таблеток та твердих капсул на фармацевтичному ринку, вірогідно, зумовлено їх зручністю для застосування та дозування, високою стабільністю та порівняно низькими вимогами до умов зберігання та транспортування, а також підвищеною прихильністю пацієнтів.

Отримані відомості свідчать про необхідність розширення асортименту та форм випуску лікарських засобів для терапії біліарної патології.

Висновки. Проведений маркетинговий аналіз українського фармацевтичного ринку, станом на серпень 2025 року, дозволив комплексно оцінити асортимент та доступність лікарських засобів для терапії біліарної патології. Дослідження встановило, що в Україні зареєстровано 59 торговельних найменувань препаратів із груп урсодезоксихолоїєвої кислоти, гімекромону, рослинних та

комбінованих засобів. Ці препарати представлені виключно пероральними лікарськими формами, переважна більшість з них є безрецептурними рослинними засобами українського виробництва.

Аналіз фактичної наявності препаратів виявив, що їхня доступність варіюється в залежності від форми випуску та типу пакування, значна частина препаратів доступна лише частково. На ринку домінують тверді лікарські форми (таблетки та капсули), які демонструють високу та середню доступність. При цьому рідкі лікарські форми (оральні розчини та суспензії) представлені обмежено, а їхня доступність є нестабільною. Це створює певні виклики як для клінічної практики, так і для логістики фармацевтичних компаній.

Комбіновані препарати для лікування біліарної патології представлені незначною кількістю рослинних лікарських засобів в основному українського виробництва у формі зборів, таблеток, капсул. Вони мають доволі високу доступність, що свідчить про їхню популярність. Найбільш поширеними компонентами комбінованих препаратів є квітки цмину піщаного, листя кропиви дводомної, ефірна олія м'яти перцевої.

Існуючий асортимент лікарських засобів для лікування біліарної патології не в повній мірі задовольняє клінічні потреби через часткову або повну відсутність окремих лікарських форм і дозувань. Це обумовлює необхідність розширення асортименту доступних препаратів шляхом розробки нових вітчизняних фітопрепаратів та забезпечення стабільної присутності на ринку всіх зареєстрованих форм. Ці заходи дозволять покращити якість фармакотерапії та забезпечити пацієнтів більш широким вибором ефективних та доступних лікарських засобів.

Перспективи подальших досліджень. Перспективними напрямками подальших досліджень є:

- аналіз цінової доступності різних форм випуску засобів, що застосовуються при біліарній патології, з урахуванням особливостей форми випуску, контингенту (педіатричний, дорослий), регіональної специфіки;
- визначення можливості та потреб у розширенні доступного асортименту;
- розробка нових лікарських форм та комбінованих препаратів для лікування біліарної патології, зокрема фітопрепаратів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Research of affordability to essential medicines for coronary heart disease in Ukraine / N. Bilousova et al. *Journal of pharmaceutical policy and practice*. 2025. Vol. 18, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1080/20523211.2025.2470841>.
2. Що призначають та рекомендують при хворобах органів травлення? *Аптека online*. 2023. № 06 (1377). URL: <https://www.apteka.ua/article/657683>
3. Біліарна патологія: камінь спотикання на рівній дорозі сучасної гастроентерології? *Здоров'я України*. 2010. URL: https://health-ua.com/pics/pdf/G_2010_1/18-19.pdf.
4. Щербиніна М. В. Захворювання жовчовивідних шляхів: від універсальних програм лікування до персоналізованих рішень. *Сучасна гастроентерологія*. 2023. № 5. С. 16–22. URL: <https://doi.org/10.30978/mg-2023-5-16>.
5. Фармацевтичний погляд на біліарну патологію. *Аптека online*. 2023. URL: <https://www.apteka.ua/article/673170>
6. Das T. S., Vuppalachani R. Recent advances in primary biliary cholangitis treatment. *Clinics in liver disease*. 2025. URL: <https://doi.org/10.1016/j.cld.2025.06.008>.
7. Tseng J., Chen Y., McDonald C. Biliary dyskinesia and hyperkinesia. *Surgical clinics of north america*. 2024. Vol. 104, Is. 6 URL: <https://doi.org/10.1016/j.suc.2024.04.007>
8. Протокол фармацевта при відпуску лікарських засобів без рецепта «Симптоматичне лікування порушення функції жовчного міхура і жовчовивідних шляхів». Київ : Державний експертний центр МОЗ України, 2022. С. 226–232. URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/2022_7_pf.pdf
9. Державний експертний центр МОЗ України. Жовтяниці новонароджених дітей. Клінічна настанова, заснована на доказах. URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/783_27042023_kn.pdf
10. Koskela R. Настанова 00220. Первинний склерозуючий холангіт : клінічна настанова, заснована на доказах / Міністерство охорони здоров'я України. Гельсінкі : Duodecim Medical Publications, Ltd, 2017. URL: <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3110>
11. Koskela R. Настанова 00218. Первинний біліарний холангіт : клінічна настанова, заснована на доказах / Міністерство охорони здоров'я України. Гельсінкі : Duodecim Medical Publications, Ltd, 2018. URL: <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3108>
12. Kellokumpu I. Настанова 00219. Жовчокам'яна хвороба : клінічна настанова, заснована на доказах / Міністерство охорони здоров'я України. Гельсінкі : Duodecim Medical Publications, Ltd, 2017. URL: <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3109>
13. ATCDDD – ATC/DDD index. URL: https://atcddd.fhi.no/atc_ddd_index/
14. Державний реєстр лікарських засобів України (n.d.). URL: <http://www.drlz.com.ua/>
15. Оцінка доступності основних лікарських засобів для амбулаторного лікування в Україні / Європейське регіональне бюро ВООЗ ; 2021. Київ : Європейське регіональне бюро ВООЗ, 2021. URL: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/343084/WHO-EURO-2021-2770-42528-59326-ukr.pdf>
16. Державна служба статистики України. Чисельність наявного населення України на 1 січня 2022 року. Київ : Державна служба статистики України, 2022. 78 с. URL: https://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2022/zb_%D0%A1huselnist.pdf
17. Tabletki.ua. URL: <https://tabletki.ua>
18. Compendium – лікарські препарати. Київ : ТОВ «МТПК», 2010-2025. URL: <https://compendium.com.ua/uk/>.
19. A method for analyzing text using VOSviewer / U. A. Bukar et al. *MethodsX*. 2023. Vol. 11. URL: <https://doi.org/10.1016/j.mex.2023.102339>
20. Ivanitskaya L. V., Erzikova E. V. Visualizing youtube commenters' conceptions of the united states healthcare system: a semantic network method for evidence-based policymaking. *JMIR infodemiology*. 2025. Vol. 5. URL: <https://doi.org/10.2196/58227>
21. Waltman L., van Eck N. J. A new methodology for constructing a publication-level classification system of science. Leiden: Centre for Science and Technology Studies, Leiden University. 2012 URL: <https://www.cwts.nl/pdf/cwts-wp-2012-006.pdf>.
22. Стремоухов О. О. Вплив жовчних кислот на травлення. *Запорізький медичний журнал*. 2013. № 15(6). С. 47–49. URL: <https://zmj.zsmu.edu.ua/article/view/20811>

REFERENCES

1. Bilousova, N., Tkachenko, N., Kozhuharyova, N., & Dolzhenko, M. (2025). Research of affordability to essential medicines for coronary heart disease in Ukraine. *Journal of Pharmaceutical Policy and Practice*, 18(1). <https://doi.org/10.1080/20523211.2025.2470841>
2. Dmytryk, K. (2023, February 13). Shcho pryznachaiut ta rekomenduiut pry khvorobakh orhaniv travlennia? [What is prescribed and recommended for digestive diseases?]. *Apteka online*. <https://www.apteka.ua/article/657683> [In Ukrainian]
3. Shcherbynina, M. B., Skyrda, I. Y., & Burenko, A. M. (2010). Biliarna patolohiya: "kamin' spotykan'nia suchasnoi gastroenterolohii" [Biliary pathology: "the stumbling stone of modern gastroenterology"]. *Zdorov'ya Ukrainy*. https://health-ua.com/pics/pdf/G_2010_1/18-19.pdf [In Ukrainian]
4. Shcherbynina, M. B. (2023). Biliarni zakhvoriuvannia: vid universalnykh program likuvannia do personalizovanykh rishen' [Biliary diseases: from universal treatment programs to personalized solutions]. *Modern Gastroenterology*, 5, 16–22. <https://doi.org/10.30978/mg-2023-5-16> [In Ukrainian]
5. Farmatsevtichniy pohliad na biliarnu patolohiiu [Pharmaceutical view on biliary pathology]. (2023, August 18). *Apteka online*. Kyiv (Ukraine): Apteka. <https://www.apteka.ua/article/673170> [In Ukrainian]

6. Das, T. S., & Vuppalanchi, R. (2025). Recent advances in primary biliary cholangitis treatment. *Clinics in Liver Disease*. <https://doi.org/10.1016/j.cld.2025.06.008>
7. Tseng, J., Chen, Y., & McDonald, C. (2024). Biliary dyskinesia and hyperkinesia. *Surgical Clinics of North America*, 104(6), 1191–1201. <https://doi.org/10.1016/j.suc.2024.04.007>
8. Derzhavnyi ekspert-nyi tsentr MOZ Ukraïny. (2022). Protokol farmatsefta pry vidpusku likar'skykh zasobiv bez retseptu: "Symptomatychnе likuvannia alerhii" [Pharmacist protocol for dispensing over-the-counter medicines: "Symptomatic treatment of allergy"]. P. 226–232. https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/2022_7_pf.pdf [In Ukrainian]
9. Derzhavnyi ekspert-nyi tsentr MOZ Ukraïny. (2023). Zhovtianytsi novonarodzhenykh ditei. Klinichna nastanova, zasnovana na dokazakh [Neonatal jaundice. Evidence-based clinical guideline]. https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/783_27042023_kn.pdf [In Ukrainian]
10. Koskela, R. (2017). Nastanova 00220. Pervynnyi sklerozuiuchy kholanhii [Guideline 00220. Primary sclerosing cholangitis]. Ministerstvo okhorony zdorov'ia Ukrainy. Helsinki: Duodecim Medical Publications, Ltd. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3110> [In Ukrainian]
11. Koskela, R. (2018). Nastanova 00218. Pervynnyi biliarnyi kholanhii [Guideline 00218. Primary biliary cholangitis]. Ministerstvo okhorony zdorov'ia Ukrainy. Helsinki: Duodecim Medical Publications, Ltd. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3108> [In Ukrainian]
12. Kellokumpu, I. (2017). Nastanova 00219. Zhovchnokam'iana khvoroba [Guideline 00219. Gallstone disease]. Ministerstvo okhorony zdorov'ia Ukrainy. Helsinki: Duodecim Medical Publications, Ltd. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3109> [In Ukrainian]
13. WHO Collaborating Centre for Drug Statistics Methodology. (2025). ATC/DDD Index 2025. Norwegian Institute of Public Health. https://atcddd.fhi.no/atc_ddd_index/
14. Derzhavnyi reiestr likars'kykh zasobiv Ukraïny. (n.d.). [State Register of Medicinal Products of Ukraine]. <https://www.drlz.com.ua/> [In Ukrainian]
15. Yevropeyske rehionalne byuro VOOZ. (2021). Otsinka dostupnosti osnovnykh likars'kykh zasobiv dlia ambulatornoho likuvannia v Ukraini [Assessment of availability of essential medicines for outpatient treatment in Ukraine]. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/343084/WHO-EURO-2021-2770-42528-59326-ukr.pdf> [In Ukrainian]
16. Derzhavna sluzhba statystyky Ukraïny (2022). Chyselnist nayavnogo naselennia Ukraïny na 1 sichnia 2022 roku [Resident population of Ukraine as of 1 January 2022]. http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2022/zb_%D0%A1huselnist.pdf [In Ukrainian]
17. Tabletki.ua: onlain platforma dlia poshuku y broniuvannia likiv [Tabletki.ua: online platform for searching and booking medicines]. <https://tabletki.ua> [In Ukrainian]
18. Compendium – likars'ki preparaty [Compendium – Medicinal Products]. <https://compendium.com.ua/uk/> [In Ukrainian]
19. Bakar, U. A., Sayeed, M. S., Razak, S. F. A., Yogarayan, S., Amodu, O. A., & Mahmood, R. a. R. (2023). A method for analyzing text using VOSviewer. *MethodsX*, 11, 102339. <https://doi.org/10.1016/j.mex.2023.102339>
20. Ivanitskaya, L. V., & Erzikova, E. (2025). Visualizing YouTube commenters' conceptions of the United States Healthcare System: A Semantic Network Method for Evidence-Based Policymaking. *JMIR Infodemiology*, 5. <https://doi.org/10.2196/58227>
21. Waltman, L., & van Eck, N. J. (2012). A new methodology for constructing a publication-level classification system of science. CWTS Working Paper Series, CWTS-WP-2012-006. Leiden University. <https://www.cwts.nl/pdf/cwts-wp-2012-006.pdf>
22. Stremoukhov, O. O. (2013). Vplyv zhelchnykh kyslot na perekyslennya [Effect of bile acids on digestion]. *Zaporozhye Medical Journal*, 15(6), 47-49. <https://znmj.zsmu.edu.ua/article/view/20811> [In Ukrainian]

Дата першого надходження статті до видання: 17.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025